

УДК.342.951

DOI <https://doi.org/10.32782/klj-2024-6.05>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ МЕДИЧНОГО КАНАБІСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Берлач Анатолій Іванович,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри службового та медичного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0003-0986-4764

Мацелюх Іванна Андріївна,

докторка юридичних наук, професорка,
професорка кафедри службового та медичного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0003-3706-6428

Проневич Олексій Станіславович,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри службового та медичного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0001-5170-4751

В даній статті розкривається комплексний теоретико-правовий аналіз нормативного регулювання використання рослин роду коноплі (Cannabis) в умовах воєнного стану в Україні.

Встановлено, що Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання обігу рослин роду коноплі (Cannabis)» від 21 грудня 2023 року має суттєвий вплив на розвиток системи охорони здоров'я України та розширює доступ пацієнтів до необхідного лікування.

Досліджено організаційно-правові механізми контролю за культивуванням, виробництвом та реалізацією препаратів на основі канабісу, а також специфіку правового режиму ліцензування діяльності, пов'язаної з культивуванням та переробкою рослин роду коноплі.

Визначено потенційні ризики та перспективи впровадження правового регулювання використання канабісу в медичних цілях, а також можливості адаптації міжнародного досвіду до українських реалій.

Проаналізовано міжнародний досвід правового регулювання використання медичного канабісу, зокрема практику країн Європейського Союзу, та відповідність національного законодавства міжнародним стандартам у цій сфері.

Вказано на особливості забезпечення належного контролю за обігом медичного канабісу в умовах воєнного стану та необхідність розробки механізмів запобігання зловживанням.

Зазначено у висновку, що особлива увага має приділятися питанням відповідальності за порушення встановлених вимог щодо обігу медичного канабісу та проблемам гармонізації національного законодавства з правом Європейського Союзу у контексті виконання міжнародних зобов'язань України щодо контролю за обігом наркотичних засобів.

Ключові слова: медичне право, охорона здоров'я, легалізація канабісу, правовий режим воєнного стану, обіг наркотичних засобів, медичні препарати, адміністративно-правове регулювання, міжнародні стандарти, ліцензування, удосконалення законодавства.

Berlach Anatolii, Matseliukh Ivanna, Pronevych Oleksii. Legal regulation of medical cannabis use in Ukraine

The article provides a comprehensive theoretical and legal analysis of the regulatory framework governing the use of Cannabis plants under martial law in Ukraine. The provisions of the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding State Regulation of Cannabis Plants (Cannabis) Circulation for Use in Educational Purposes, Educational, Scientific and Scientific-Technical Activities, Production of Narcotic Drugs, Psychotropic Substances and Medicines to Expand Patient Access to Necessary Treatment" dated December 21, 2023, and its impact on the development of Ukraine's healthcare system have been analyzed. Based on a systematic analysis of scientific literature, international legal acts, and national legislation, potential risks and prospects for implementing legal regulation of cannabis use for medical purposes have been identified.

Special attention is paid to ensuring proper control over medical cannabis circulation under martial law and developing mechanisms to prevent abuse. The organizational and legal mechanisms for controlling the cultivation, production, and distribution of cannabis-based preparations have been studied, and the compliance of national legislation with international standards in this field has been analyzed.

The analysis of international experience in legal regulation of medical cannabis use, particularly the practices of European Union countries, has been conducted, and possibilities for its adaptation to Ukrainian realities have been determined. The specifics of the legal regime for licensing activities related to the cultivation and processing of cannabis plants, as well as the peculiarities of state control in this area, have been examined.

The article addresses issues of liability for violations of established requirements regarding medical cannabis circulation and analyzes law enforcement practices in this field. Particular attention is paid to the problems of harmonizing national legislation with European Union law and fulfilling Ukraine's international obligations regarding narcotic drug control.

Key words: *medical law, healthcare, cannabis legalization, martial law regime, narcotic drug circulation, medical preparations, administrative and legal regulation, international standards, licensing, legislation improvement.*

Постановка проблеми. Міжнародно-правове регулювання обігу наркотичних засобів, зокрема рослин роду коноплі (Cannabis), має тривалу історію розвитку та базується на системі конвенцій Організації Об'єднаних Націй. Фундаментальним міжнародним документом у цій сфері є Єдина конвенція про наркотичні засоби 1961 року [1, с. 12], яка встановила базові принципи контролю за обігом наркотичних засобів, визначаючи можливість їх використання виключно у медичних та наукових цілях. Подальший розвиток міжнародно-правового регулювання був пов'язаний із прийняттям Конвенції про психотропні речовини 1971 року та Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 року [2, с. 45]. Особливої актуальності питання правового регулювання використання рослин роду коноплі набуло у зв'язку з глобальною тенденцією до легалізації їх використання у медичних цілях. За даними Європейського моніто-

рингового центру з наркотиків та наркотичної залежності (далі – EMCDDA), станом на 2023 рік більше 30 європейських країн запровадили різні моделі правового регулювання використання канабісу в медичних цілях [3, с. 8].

Аналіз останніх досліджень. Над проблематикою правового регулювання обігу наркотичних засобів, зокрема канабісу, працювали такі вітчизняні науковці як А.А.Музика, який досліджував кримінально-правові аспекти відповідальності за незаконний обіг наркотичних засобів [4, с. 45], О.М.Стрільців, який вивчав адміністративно-правові механізми контролю за обігом наркотичних засобів [5, с. 67], Н.А.Мирошниченко, яка аналізувала проблеми кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів [6, с. 89], а також зарубіжні вчені, зокрема МакКаун і П.Ройтер, які досліджували міжнародний досвід легалізації канабісу [7, с. 123], Т.Декорте, який вивчав регуляторну політику щодо

канабісу в країнах ЄС [8, с. 234]. Однак проблеми правового регулювання використання рослин роду коноплі в умовах воєнного стану, особливості здійснення контролю за їх обігом в умовах обмеженого доступу до окремих територій, а також питання адаптації міжнародного досвіду до українських реалій воєнного часу залишаються недостатньо дослідженими та потребують подальшого наукового осмислення.

Метою цього дослідження є комплексний теоретико-правовий аналіз регулювання використання рослин роду коноплі (*Cannabis*) в умовах воєнного стану в Україні, враховуючи міжнародний досвід та національні особливості правового регулювання цієї сфери.

Виклад основного матеріалу. Проблематика правового регулювання використання медичного канабісу стала предметом численних досліджень. Так, у щорічному звіті Міжнародного комітету з контролю над наркотиками (International Narcotics Control Board) за 2023 рік наголошується на необхідності забезпечення балансу між доступністю наркотичних засобів для медичних потреб та запобіганням їх незаконному обігу [9, с. 23]. Особлива увага вчених приділяється аналізу існуючих моделей регулювання в різних країнах та їх ефективності. Всесвітня організація охорони здоров'я у своїх рекомендаціях щодо використання канабісу та канабіноїдів підкреслює важливість науково обґрунтованого підходу до регулювання їх медичного застосування [10, с. 67]. На основі систематичного огляду наукових досліджень, ВООЗ визначила ряд медичних станів, при яких застосування препаратів на основі канабісу може бути ефективним, що створює підґрунтя для формування відповідної регуляторної політики.

Європейський моніторинговий центр з наркотиків та наркотичної залежності провів комплексний аналіз правових механізмів регулювання медичного канабісу в країнах ЄС. У звіті організації за 2023 рік детально розглянуто різні аспекти регулю-

вання, включаючи: системи ліцензування виробництва; механізми контролю якості; процедури призначення та відпуску препаратів; системи моніторингу та звітності [3, с. 34–56].

Національне законодавство України у сфері регулювання обігу рослин роду коноплі зазнало суттєвих змін із прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання обігу рослин роду коноплі (*Cannabis*) для використання у навчальних цілях, освітній, науковій та науково-технічній діяльності, виробництва наркотичних засобів, психотропних речовин та лікарських засобів з метою розширення доступу пацієнтів до необхідного лікування» від 21 грудня 2023 року [11]. Цей нормативно-правовий акт став важливим кроком у напрямку гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами. Особливістю правового регулювання в Україні є те, що воно здійснюється в умовах дії правового режиму воєнного стану, запровадженого відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року [12]. Це створює додаткові виклики для системи контролю за обігом наркотичних засобів та психотропних речовин, зокрема щодо забезпечення належної охорони об'єктів, де здійснюється культивування та переробка рослин роду коноплі, контролю за переміщенням підконтрольних речовин територією держави, запобігання незаконному використанню в умовах послаблення державного контролю на окремих територіях [13].

Базовим законодавчим актом, що регулює обіг наркотичних засобів в Україні, залишається Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» від 15 лютого 1995 року, який встановлює загальні засади державної політики у сфері обігу наркотичних засобів [14]. Проте в умовах воєнного стану виникла необхідність адаптації існуючих механізмів контролю до нових реалій. Аналіз міжнародного досвіду, представленою у звіті EMCDDA, демонструє,

що ефективна система контролю за обігом медичного канабісу має базуватися на трьох ключових елементах: суворому ліцензуванні, постійному моніторингу та ефективному правозастосуванні [3, с. 78]. В умовах України ці елементи набувають особливого значення, враховуючи підвищені ризики, пов'язані з воєнним станом. Міжнародний комітет з контролю над наркотиками у своєму звіті за 2023 рік звертає особливу увагу на необхідність посилення заходів безпеки в країнах, що перебувають у стані збройного конфлікту. Комітет рекомендує запровадження додаткових механізмів контролю, включаючи: посилену систему звітності; додаткові заходи фізичної безпеки; спеціальні процедури транспортування [9, с. 112].

Аналіз судової практики, представленої в Єдиному державному реєстрі судових рішень, свідчить про появу нових категорій справ, пов'язаних з порушенням правил обігу наркотичних засобів в умовах воєнного стану. Це вказує на необхідність вдосконалення правових механізмів контролю та відповідальності за порушення встановлених вимог. Так, Приморський районний суд м. Одеси у справі №12022164500000277 від 02.06.2022 виніс 30 червня 2022 року вирок щодо незаконного придбання, виготовлення та зберігання наркотичних засобів без мети збуту. Справа примітна тим, що демонструє особливості правозастосування та судового розгляду подібних правопорушень у воєнний період, зокрема: використання спрощеного провадження відповідно до ст. 381 КПК України, специфіку процесуального документування та оформлення доказової бази, а також підхід до визначення міри покарання з урахуванням обставин воєнного стану. У даній справі суд, враховуючи відсутність обтяжуючих обставин та наявність пом'якшуючих обставин (щире каяття), призначив покарання у вигляді штрафу [15].

У контексті вдосконалення системи контролю особливої уваги заслуговує досвід країн Європейського Союзу. Згідно

з даними EMCDDA, ефективна модель контролю має включати електронну систему відстеження руху підконтрольних речовин від виробника до кінцевого споживача (track-and-trace system). Така система дозволяє забезпечити прозорість обігу та швидке реагування на можливі порушення [3, с. 156].

Важливим аспектом правового регулювання є забезпечення належної якості продукції. Всесвітня організація охорони здоров'я наголошує на необхідності впровадження стандартів належної виробничої практики (GMP) при виробництві лікарських засобів на основі канабісу. В умовах України це вимагає створення відповідної системи сертифікації та контролю якості, що має враховувати особливості воєнного стану [10, с. 89].

Міжнародний досвід також свідчить про необхідність створення спеціалізованого органу контролю. У більшості європейських країн функціонують спеціальні агентства, що координують діяльність у сфері контролю за обігом медичного канабісу [3, с. 167]. В умовах України створення такого органу має враховувати специфіку воєнного стану та необхідність координації дій різних відомств.

Таким чином, проведене дослідження правового регулювання використання рослин роду коноплі (*Cannabis*) в умовах воєнного стану дозволяє зробити ряд важливих висновків та сформулювати практичні рекомендації щодо вдосконалення законодавства.

По-перше, аналіз міжнародно-правових актів та практики їх застосування свідчить про формування усталених стандартів регулювання обігу медичного канабісу. Єдина конвенція про наркотичні засоби 1961 року разом із подальшими міжнародними договорами створила базис для розвитку національних систем регулювання, що забезпечують баланс між доступністю препаратів для медичних потреб та запобіганням зловживанням.

По-друге, ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання

обігу рослин роду коноплі (*Cannabis*)» від 21 грудня 2023 року стало важливим кроком у напрямку гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами. Водночас, особливості правового режиму воєнного стану вимагають розробки додаткових механізмів контролю та безпеки.

По-третє, досвід європейських країн, узагальнений у звітах Європейського моніторингового центру з наркотиків та наркотичної залежності, демонструє необхідність створення комплексної системи контролю, що включає: електронну систему відстеження руху підконтрольних речовин; стандартизовані процедури забезпечення якості; ефективні механізми міжвідомчої координації.

По-четверте, аналіз судової практики виявив необхідність удосконалення процедур правозастосування в умовах воєнного стану, зокрема щодо: процедур верифікації законності обігу; механізмів контролю на територіях з обмеженим доступом; координації дій правоохоронних органів. З огляду на це, вважаємо за доцільне вдосконалити правове регулювання у цій сфері шляхом створення спеціалізованого органу контролю за обігом медичного канабісу з урахуванням особливостей воєнного стану, впровадження електронної системи моніторингу руху підконтрольних речовин, розробки спеціальних процедур контролю для територій з обмеженим доступом, посилення механізмів міжвідомчої координації та обміну інформацією.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Single Convention on Narcotic Drugs, 1961, as amended by the 1972 Protocol. United Nations, Treaty Series, vol. 976, No. 14152. URL: https://www.unodc.org/pdf/convention_1961_en.pdf (дата звернення: 24.03.2024).
2. United Nations Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, 1988. United Nations, Treaty Series, vol. 1582, p. 95. URL: https://www.unodc.org/pdf/convention_1988_en.pdf (дата звернення: 24.03.2024).
3. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Medical use of cannabis and cannabinoids: questions and answers for policymaking. EMCDDA, Lisbon, December 2023. 198 p.
4. Музика А. А. Відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів. Київ : Логос, 2020. 324 с.
5. Стрільців О. М. Адміністративно-правове регулювання обігу наркотичних засобів в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2022. № 3. С. 67–75.
6. Мирошниченко Н. А. Кримінально-правові проблеми протидії наркозлочинності. *Права держава*. 2021. № 42. С. 89–97.
7. MacCoun R., Reuter P. Cannabis legalization: lessons from the international experience. *International Journal of Drug Policy*. 2023. Vol. 115. P. 123–135.
8. Decorte T. Cannabis regulation in Europe: Recent developments and future challenges. *European Journal of Criminology*. 2023. Vol. 20(2). P. 234–249.
9. International Narcotics Control Board. Report 2023. United Nations Publication, Vienna, 2023. 186 p.
10. World Health Organization. WHO Expert Committee on Drug Dependence: forty-first report. WHO Technical Report Series, No. 1023. Geneva, 2023. 124 p.
11. Про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання обігу рослин роду коноплі (*Cannabis*) для використання у навчальних цілях, освітній, науковій та науково-технічній діяльності, виробництва наркотичних засобів, психотропних речовин та лікарських засобів з метою розширення доступу пацієнтів до необхідного лікування : Закон України від 21 грудня 2023 року № 2884-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3528-20#Text>.
12. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

13. Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.05.2000 р. № 770. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-п> (дата звернення: 24.03.2024).

14. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : Закон України від 15.02.1995 р. № 60/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

15. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105004187> (дата звернення: 24.03.2024).

REFERENCES:

1. Single Convention on Narcotic Drugs. (1961). United Nations Treaty Series, 976(14152). Retrieved from: https://www.unodc.org/pdf/convention_1961_en.pdf [in English].

2. United Nations Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances. (1988). United Nations Treaty Series, 1582, 95. Retrieved from: https://www.unodc.org/pdf/convention_1988_en.pdf [in English].

3. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. (2023). Medical use of cannabis and cannabinoids: questions and answers for policymaking. EMCDDA [in English].

4. Muzyka, A.A. (2020). Vidpovidalnist za zlochyny u sferi obihu narkotychnykh zasobiv [Responsibility for crimes in the field of drug trafficking]. Lohos [in Ukrainian].

5. Striltsiv, O.M. (2022). Administratyvno-pravove rehuliuвання obihu narkotychnykh zasobiv v Ukraini [Administrative and legal regulation of drug trafficking in Ukraine]. *Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, 3, 67-75 [in Ukrainian].

6. Myroshnychenko, N.A. (2021). Kryminalno-pravovi problemy protydyi narkozlochynnosti [Criminal law problems of combating drug crime]. *Constitutional State*, 42, 89-97 [in Ukrainian].

7. MacCoun, R., & Reuter, P. (2023). Cannabis legalization: lessons from the international experience. *International Journal of Drug Policy*, 115, 123-135 [in English].

8. Decorte, T. (2023). Cannabis regulation in Europe: Recent developments and future challenges. *European Journal of Criminology*, 20(2), 234-249 [in English].

9. International Narcotics Control Board. (2023). Report 2023. United Nations Publication [in English].

10. World Health Organization. (2023). WHO Expert Committee on Drug Dependence: forty-first report (WHO Technical Report Series No. 1023) [in English].

11. Verkhovna Rada of Ukraine. (2023). Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo derzhavnoho rehuliuвання obihu roslyn rodu konopli (Cannabis) [On Amendments to Certain Laws of Ukraine on State Regulation of Cannabis Plants]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3528-20#Text> [in Ukrainian].

12. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015). Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu [On the Legal Regime of Martial Law]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> [in Ukrainian].

13. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2000). Pro zatverdzhennia pereliku narkotychnykh zasobiv, psykhotropnykh rehovyn i prekursoriv [On approval of the list of narcotic drugs, psychotropic substances and precursors]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-п> [in Ukrainian].

14. Verkhovna Rada of Ukraine. (1995). Pro narkotychni zasoby, psykhotropni rehovyny i prekursori [On Narcotic Drugs, Psychotropic Substances and Precursors]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-вр#Text> [in Ukrainian].

15. Unified State Register of Court Decisions. (2024). Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105004187> [in Ukrainian].